Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ оқшоми

Ўзбекистон Компартияси Тошкент шаҳар комитети ва халқ депутатлари шаҳар Советининг органи

Газета 1966 йил 1 июлдан чиқа бошлаган. ◉ № 65 (7. 154) ◉ 1990 йил 20 март, сешанба ◉ Баҳоси 3 тийин

КАТТА ГУРУНГ

ЎЗБЕКИСТОН агросаноат комплекси ходимларининг анъанавий республика қурултойи қатнашчилари республика халқ хўжалигининг деҳқончилик тармоқларини ривожлантириш долзарб масалаларини муҳокама қилдилар. Қурултой 19 март куни Тошкентда бўлиб ўтди. Унда ишлаб чиқариш илғорлари, олимлар, мутахассислар, партия ва совет ходимлари қатнашдилар.

Қурултойни Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси М. И. Иброҳимов очди.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси М. М. Мирқосимов доклад қилди.

Музокараларда Тошкент область Ўрта Чирчиқ районидаги Охунбобоев номли колхоз раиси М. Рўзматов, Қорақалпоғистон АССР қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитетининг раиси С. Ержонов, Самарқанд районидаги Энгельс номли колхоз сабзаветкорлик бригадасининг бошлиғи А. Бердиев, Наманган область партия комитетининг биринчи секретари Б. Алламуродов, Сирдарё районидаги «Коммунизм» колхозининг сут соғувчиси Л. Маслова, Фарғона область Қува районидаги «Коммунизм» колхозининг раиси М. Шербўтаев, Андижон область ижроия комитетининг раиси Б. Болтабоев, Бухоро областидаги «Нарпай» совхозининг директори Х. Зайниев, Дўстлик район агросаноат иттифоқининг раиси Х. Холбеков, Хоразм область Хонқа районидаги «Хоразм» колхозининг механизатори А. Сотимов, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ҳамид Ғулом, Қўқон ўрмон хўжалигининг директори М. Хўжаев, Сурхондарё областидаги «Бойсун» совхозининг чўпони Р. Тошбоев, «Ташсельмаш» ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош директори В. Карлов, Қашқадарё область Ғузор районидаги Карл Маркс номли колхоз бригадири А. Бердиев қатнашдилар.

Қурултойда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. А. Каримов нутқ сўзлади.

Қурултой қатнашчилари республиканинг барча меҳнаткашларига мурожаатнома қабул қилдилар.

(ЎзТАГ).

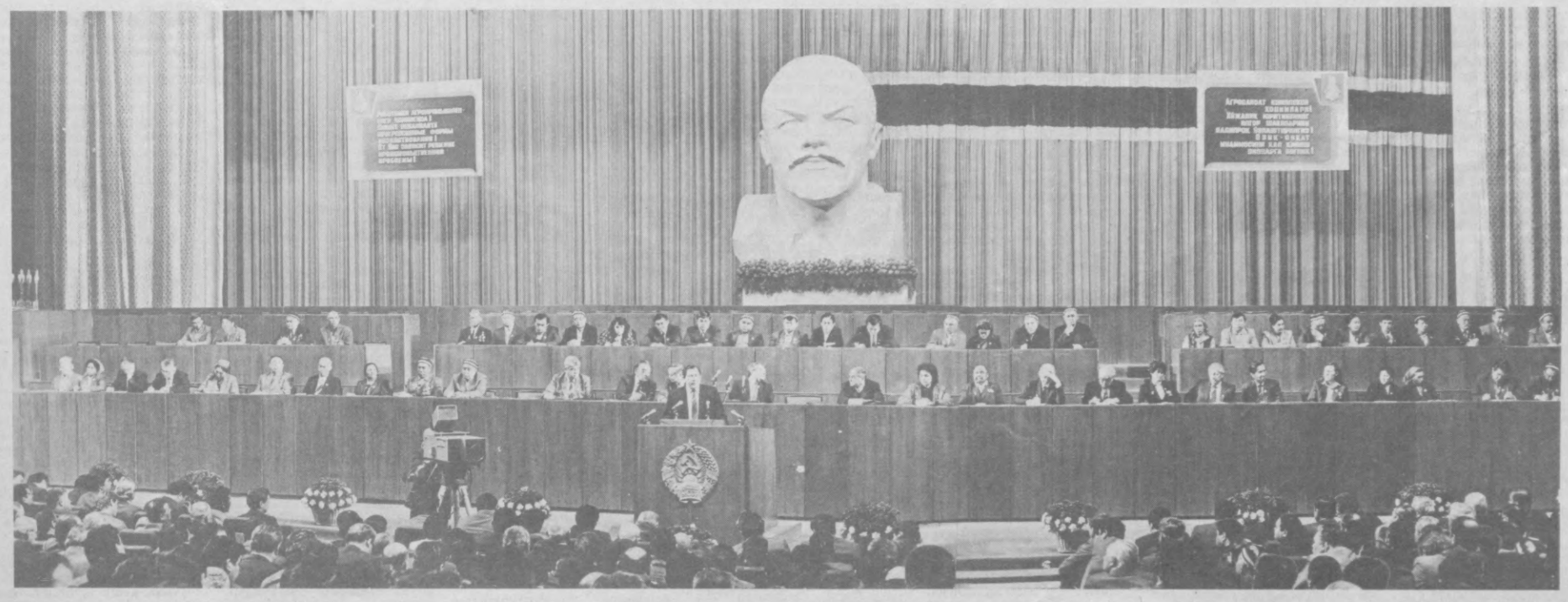

Суратда: анъанавий қурултойда.

А. ГОРОКРИК ва Р. НУРИДДИНОВ олган сурат. (ЎзТАГ).

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ

КПСС Марказий Комитетининг Пленумида

1990 йил 16 мартда сўзлаган нутқи

Шу кунларда Пленумда партия турмуши учун жуда муҳим аҳамиятга эга бўлган масалалар юзасидан ўтган мунозарани қисқача умумлаштирмоқчиман. Мунозаранинг боришини, бу ерда айтилган танқидий мулоҳазаларни умумлаштириб, қуйидаги жиҳатларни уқтириб ўтмоқчиман.

Биринчидан. КПСС Марказий Комитетининг Ҳаракат дастури хусусида. Бу ҳужжат эълон қилинган, у партия ва жамиятда муҳокама қилинмоқда. Ҳаракат дастури хусусида бу ерда айтилган гаплар ва унинг айрим қоидалари заифлиги кўрсатиб ўтилган нуқталарини съездолди мунозарасининг бир қисми деб, партия съездигача Ҳаракат дастури лойиҳасини шу пайтгача айтилган ва бундан кейин айтиладиган фикрларни ҳам эътиборга олиб, пишиқ-пухта ишлаб чиқишга ва уни съезд муҳокамасига тақдим этишга қўшилган ҳисса, деб ҳисоблайман. Ушбу мулоҳазаларни, шунингдек съезд арафасида ўтказиладиган бутун мунозара якунларини эътиборга олиб, биз, ниҳоят, ҳақиқий аҳволга мос бўлиб тушадиган ва партиянинг фаолиятига дадил истиқбол бахш этадиган ва партиянинг дастури бўлиб қоладиган ҳужжатга эга бўламиз, деб ўйлайман. КПСС ўзининг сиёсий пешқадам ролидан воз кечмаслигини ва партия ҳужжатлари орқали ўзимиз кўриб турган тараққиёт истиқболига мўлжалланган фаолият дастурини, ўз фикримизни баён этишга интилишимизни ҳисобга олганда, жамият катта аҳамиятга молик ҳужжатга эга бўлади.

Мен мунозаранинг ҳозирги қисми хусусида шундай деган бўлур эдим. Бу — биринчиси.

Иккинчидан. Устав хусусида. Менинг назаримда умуман ҳозир Марказий Комитет Пленумида муҳокама қилинаётган Уставга ҳеч ким шубҳа билдиргани йўқ, у ўз мазмуни ва шакли жиҳатидан рад этилиши лозим, деган гапни ҳеч ким айтгани йўқ.

Унда яхши асос бор.[5] Ҳозиргача режалаштириб келинган, партия ташкилотларида айтилган кўп таклифлар лойиҳага сингдирилганини кўп кишилар таъкидлаб ўтишди. Бу ердаги ўртоқлар: уни ким ёзди, муаллифи қаерда? — деб сўрадилар. Эҳтимол, қайта қуришдан аввалги сийқа фикрлар яна ишга тушгандир: яна, уни кимдир ёзгандек туюлаётгандир ва ҳоказо. Аммо мен докладда Марказий Комитет Уставнинг қанча муқобил нусхасини олганини маълум қилган эдим-ку. Шу нусхаларнинг ҳаммаси Марказий Комитетнинг комиссияларида, Сиёсий бюрода муҳокама қилинди. Бундан ташқари партия ташкилотларининг, коммунистларнинг мулоҳазалари, таклифлари битилган кўпгина хатлар олинди. Шу сабабли, уни хонаки тарзда тайёрланган қандайдир идоравий ҳужжат деган мулоҳазаларга қўшилиб бўлмайди, десам ўртоқлар фикримга қўшиладилар, деб ўйлайман.

Шунга қарамай, гарчи бу ерда асос мавжуд бўлса ҳам, ёзма тарзда тушган мулоҳазалар ва Пленумда Марказий Комитет аъзоларининг, биз бу ерга таклиф этган партия комитетлари секретарларининг, айниқса шаҳар ва район комитетлари секретарларининг нутқларида айтилган гаплар мана шу асосни жиддий равишда бойитиш кераклигини кўрсатиб турибди.

Мен нутқларни эшитиб ўтириб, баъзи фикрларни ёзиб олдим. Уларда, назаримда, кўзда тутиш керак бўлган бир қанча жиҳатлар айниқса кучли янгради. Мана шулар ҳақида ўйлаб кўриш керак, чамаси, бугун биз Марказий Комитет Пленумида лойиҳа устидаги ишни тўла-тўкис тугалламаймиз. Аммо бундан кейинги иш ҳақида, лойиҳа устида қандай ишлашимиз кераклиги, бу нарса Таҳрир комиссияси ёки Сиёсий бюро ўйлаб чиқарган нарса бўлмаслиги учун, акс эттириш лозим бўлган принципиал фикрларни қандай қилиб келишиб олиш тўғрисида бир тўхтамга келишимиз даркор.

Устав лойиҳаси хусусидаги мунозарани якунлаб, ҳар ҳолда биз қайси тўхтамга келганлигимизни алоҳида кўрсатиб ўтишни, мен эътибор берган мулоҳазаларни ва назаримда принципиал аҳамиятга эга бўлган мулоҳазаларни жамлашни истайман.

Аввало, ўртоқлар муқаддимани қайтадан ишлаб, унда партия ўз олдига қўйётган ва жамиятга тақдим этаётган, халқни даъват қилаётган пировард мақсадларни аниқ белгилаш кераклигини айтдилар.

Нотиқлар ғоявий негизларни аниқроқ белгилаш лозим деган фикр ҳам билдирдилар, партия мана шу негизларга таяниб ишлайдиган бўлади ва шу негизларни ҳимоя қилади. Бундай қилиш жуда муҳим, чунки гап коммунистлар кўзлаётган мақсадлар ҳақида боряпти, улар бутун жамиятга ҳам шу мақсадларни таклиф этмоқдалар.

Сўнгра, ўртоқлар партияни демократиялаш ғоялари Уставнинг ҳамма бўлимларига сингдириб юборилсин, партиянинг олий поғоналари тўғрисидаги қоидаларда шу фикр кўпроқ таъкидлансин, иттифоқдош республикалар коммунистик партияларининг ролини ошириш тўғрисидаги қоидаларда ифодалаб берилсин, деган ва шу каби фикрларни айтишди.

Бироқ энг муҳими — Уставда Ленининг партиядаги демократиялаш нималарда намоён бўлиши лозимлиги тўғрисидаги, — чунончи партиялилар оммасининг ҳокимияти (Устав орқали) унинг нормалари орқали, қарор топиши ҳақидаги фикри аниқроқ ёзилиши ва рўёбга чиқарилиши керак. Агар эътибор берган бўлсангиз, биз шундай қилишга интилдик. Коммунистларнинг таъсири шундай бўлиши керакки, улар ўзлари делегатларни сайлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал қилсинлар, бу делегатлар барча партиявий ишларга онд қарорларни ишлаб чиқадиган бўлсинлар. Лойиҳага шу нарса ёзиб қўйилган. Биз партиядаги биринчи шахсларни (барча поғоналардаги шахсларни) йиғилишларда, конференцияларда, съездларда сайлаш тўғрисидаги ғояни коммунистлардан қабул қилиб олдик. Тўғри, баъзи кишилар бу нарса мазкур шахсларни назорат остидан чиқариб юборадиган вазиятни вужудга келтирмайдими, деб шубҳа билдирдилар. Шундай шубҳа йўқ эмас, бор. Бироқ ҳар ҳолда, коммунистлар секретарлар тўғрисидаги масалани ўз йиғилишларида ёки улар округлар бўйича ёхуд бошланғич ташкилотларда сайлаган делегатлар орқали ўзлари ҳал этадиган бўлишларини талаб қилмоқдалар. Улар у ёки бу муддатда ўзларига бошчилик қиладиган кишиларни ўзлари белгилашни хоҳлайдилар. Эҳтимол, биз(агар партиялилар оммасининг ҳокимияти ғоясига амал қиладиган бўлсак), бу масалани, ҳеч бўлмаганда, муҳокама учун қолдиришимиз керак. Баъзи кишилар бу масалани шубҳа остига қўяётган бўлишларига қарамай, шундай қилиш лозим.

Ниҳоят, мен ўртоқлар, шу жумладан демократия ва интизом, демократик централизм принципларини янгича талқин этиш ғоясини қўллаб-қувватлаётган ўртоқлар ҳам ҳар ҳолда Устав лойиҳасидан «демократик централизм» тушунчаси чиқариб юборилишига рози эмасликларини сезиб турибман.

Овозлар. (Залда жонланиш).

М. С. Горбачев. Бир тўхтамга келиш керак. Янги Уставга негиз қилиб олинган ёндашувлар умуман маъқулланиши билан бирга Марказий Комитет Пленумида Уставда шу иборани сақлаб қолиш истаги борлигини кўриб турибман.

Овозлар. Ҳа.

М. С. Горбачев. Яна бир неча масалаларни кўздан кечириб чиқмоқчиман. Биз Сиёсий бюрода партияда параллел структуралар вужудга келтириш имкониятини Уставга киритиш керакми ёки йўқми эканлиги хусусида мунозара қилган эдик. Мен, бу нарса партия структурасини бузишга олиб бормаслиги керак, деб ҳисобладим ва ҳозир ҳам шундай деб ҳисоблайман. Бироқ партиявий ишнинг жуда хилма-хил шакллари мавжуд бўлиши мумкин, албатта. Биз ёзиб қўйган қоида эса амалда жуда кўп йиллардан буён ишлатиб келинмоқда. Мен Ставрополь ўлка партия ташкилотида ишлаган пайтимдаёқ секретарларнинг кенгашлари, партия ташкилотларининг истиқомат жойларида партия бирлашмалари ва шу кабилар бор эди. Шу сабабли, эҳтимол, аниқроқ таърифлаш керакдир: гап структуралар ҳақида эмас, балки ўртоқ Ружицкий айтганидек, иш шакллари ҳақида боряпти. Бу мавзуни бутунлай чиқариб ташламаслик керак, деб ўйлайман. Чунки бу партия ташкилотларига партия фаолиятини фаоллаштириш учун жуда хилма-хил ёндашувлардан фойдаланиш имконини беради. Хуллас, мен параллел структураларга йўл қўйилишига қаршиман, аммо иш шаклларининг хилма-хиллигини таъкидлаш тарафдориман.

Энди бу ерда бошланғич партия ташкилоти Устав лойиҳасида етарлича «таърифлаб» берилмаганлиги таъкидланганлигини айтиб ўтмоқчиман. Партия фаоллари билан, партия комитетларининг секретарлари билан учрашувларда ҳам шу истак билдирилган эди. Бугун ўртоқ Сивец ҳам ўзининг яхши нутқида шу ҳақда гапирди.

Бизданги Устав лойиҳасининг бир нусхасида шу ҳақда батафсил гапирилган эди. Марказий Комитетга келиб-кетган кўпгина секретарлар. «Сизлар Уставда яна бошланғич ташкилотга ҳамма нарсани батафсил белгилаб беряпсизлар» деган гапни айтишди. Модомики шундай қилинмаган экан, ҳаракат қилавериш имконияти берилади. Фақат принципиал сиёсий ва мафкуравий йўл-йўриқлар керак, қолган масалаларда партия ташкилоти мустақил ишлайверсин.

Шу сабабли келишиб олайлик. Биз бошланғич ташкилотнинг, коммунистнинг ҳуқуқлари ва вазифаларини муфассал ёзиб қўйишимиз мумкин, албатта. Аммо бу нарса улар ҳар куни нима қилиши кераклиги хусусидаги йўл-йўриққа ўхшаб қолади, ўртоқлар. Бу эса ўзларингиз қарши чиқаётган нарса бўлади. Ҳаддан ортиқ ишларга йўл қўймаслик керак, батафсил йўл-йўриқларни ёзиб бериш йўлидан бормаслик лозим, деб ўйлайман. Бу — энг ёмон лойиҳанинг нусхаси бўлади, бироқ, эҳтимол, Уставни йўл-йўриққа айлантириб ҳам юбормаслик керак.

Назаримда, биз лойиҳага КПССдан чиқиш ҳуқуқи ҳақида ёзиб қўйилган қоида қониқарли чиқмаган.

Овозлар. Ҳа.

М. С. Горбачев. Бу — ихтиёрий ташкилот, у партиядан чиқиш ҳам ихтиёрий бўлишини назарда тутади. Бу — мантиқий гап. Коммунистлар КПССдан чиқишнинг ҳар бир фактига: «Кетсанг кетавер!» деган тарзда қарай олмасликлари эса — бошқа гап. Бундай фактлар бошланғич партия ташкилотида муҳокама қилиниши керак. Буни ҳар сафар партиядан чиқариш деб таърифлаш керак, деб ўйламайман, аммо бу фақат қораланиши керак ва партия ташкилоти бундан хулоса чиқариши ва ўз қарорини қабул қилиши лозим. Агар рози бўлсангиз, партия «истаган киши кира-веради-ган ҳовли» бўлиб қўринмайдиган тарзда ёзиб қўйиш керак.

Ўртоқ Чурилов кўп ҳолатларни жуда яхши пайқаб олган: барча қоидаларда, ҳеч бўлмаганда, Устав талабларини амалга ошириш механизми кўрсатилиши учун бир-икки жумлани қўшиш лозим, деб ўйлайман. Бир ҳолда — ҳисобот, иккинчисида — сайлаб қўйиш, учинчисида — назорат остида бўлиш ва шу тарзда ёзилган. Мана шу маънода Уставни қўшимча маънода ишлаб чиқиш керак.

Энди Уставнинг ўзи ҳақида бўлмаса ҳам, аммо у билан боғлиқ баъзи гаплар бор. XXVIII съездга тайёргарлик комиссияси ҳақида. Бизда Марказий Комитетнинг комиссияси бор, бироқ эҳтимол шундай қилармиз — КПСС Марказий Комитети ҳузурида иттифоқдош республика партия ташкилотларининг, область, ўлка, округ, шаҳар ва район комитетлари, бошланғич ташкилотлар секретарларини ва ўз фикри бўлган оддий фаол коммунистларни ўз ичига оладиган комиссия тузармиз. Назаримда, бу — маслаҳат берадиган, демократик, ваколатли орган бўлур эди, партия ташкилотларидан келаётган барча хатлар ва таклифлар шу комиссия орқали ўтган бўлур эди. Шу тариқа коммунистлар ҳамма хат ва таклифлар аппаратга бориб тушди ва қайердадир йўқолиб кетди, деган шубҳага бормайдиган бўладилар. Сизларнинг топшириғингиз асосида Сиёсий бюро партия ташкилотларининг таклифларини эътиборга олиб, шундай комиссияни тузиши мумкин бўлур эди.

Россия хусусида. Докладда айтилган фикрларни амалга ошириш, Россия партия ташкилотларида вужудга келган жараёнларни рўёбга чиқариш, тайёргарлик ишларига йўл очиш керак. Биз бундан бўйин товлашга ҳаққимиз йўқ. Марказий Комитет бу истакни эътиборга олиб, куч-ғайратларни бирлаштириши керак. Биз коммунистларнинг мана шундай жуда катта отрядига ҳурматсизлик қила олмаймиз. Шу сабабли мен буни алоҳида масала қилиб қўйиш ва қисқача принципиал қарор қабул қилишни таклиф этиш тарафдориман.

Ниҳоят, биз ҳисобот ва сайловлар хусусида ҳужжат қабул қилишимиз лозим. Ҳисобот ва сайловларни қачон ўтказиш хусусида ҳар хил фикрлар айтилди, ярмиси ундай, ярмиси бундай деди... Ёки барибир съезддан аввал ўтказсакмикан?

Овозлар. Съездан аввал.

М. С. Горбачев. Мана мен танаффусдан қайтиб келиб, папкани очсам, телеграммалар турибди. Кўпчилик телеграммаларда буни съездан кейин қилиш керак, деган фикр айтилган. Эҳтимол, «сулаймончасича» ҳал қилармиз, маҳаллий партия ташкилотларига ўзлари ҳал қилиш ҳуқуқини берармиз? Охир — оқибатда қандай қилиш кераклигини улар яхшироқ биладилар. Буни Пленумда ҳал қилиш лозим.

Ниҳоят, учинчи масала. Табиийки, февраль Пленумида бўлганидек, бу Пленумда ҳам жамият ва партиянинг ўз ривожланиши ҳозирги тарихий босқичида биз қилаётган ишлардан кўпчилик қаноатланмаётганлиги сезилмоқда.

Шахсан мен бундан жуда ташвишланяпман. Буни жиддий идрок этиб, ўз айбим деб ҳисоблаяпман. Бутун жабҳа бўйлаб ҳаракат қилиш кераклигини айтган ўртоқ Ниёзовни ҳам қўллаб-қувватлашга тайёрман. Чамамда, Минск соат заводидан ўртоқ Чикин: биз «окоплардан чиқишга» тайёрмиз ва ҳатто чиқиб ҳам олдик, аммо ҳужум қилиш учун қаёққа боришни билмаяпмиз, деб айтди. Тўғри фикр. Демак, биз, Сиёсий бюро, Марказий Комитет секретариати, бутун Марказий Комитет бу ерда танқид қилинган ишлар учун масъулиятнинг анчагина қисмини ўз гарданимизга олишимиз керак.

Бир нарсани айтиб қўяй: вақтни бекор ўтказмаслик керак. Ҳозир вақтни йиллаб, ҳатто ойлаб эмас, балки ҳафталаб ҳисоблашга тўғри келяпти. Шу боисдан партияни жипслаштириш ва съездимизни яхши муҳитда ўтказиш учун енг шимариб ишлаш керак, бу съезд партиянинг ролини эътиборга олганда, унинг тақдири учун ва қайта қуриш, бутун жамият тақдири учун катта аҳамиятга эга бўлади.

Бу ерда сўзга чиқиб, танқидий мулоҳазаларнинг анчагина қисми мунозарани, нуқтаи назарлар қиёсланишини акс эттиради, албатта. Ҳаммасини ҳам тўла-тукис қабул этиб бўлмайди. Баъзи бировлар ҳозирги даврни ёқтиришмаяпти, партия хусусида ички ва ташқи жараёнларнинг ҳозирги ривожланиши нуқтаи назаридан ўйламаяптилар. Аҳдиларга одатланганлик, онгнинг қотиб қолганлиги сезилмоқда. Биз ўзимиздаги мана шу нуқсонларни бартараф қилишимиз, олға боришимиз, биз ящаб турган даврда ҳам, биз жамиятни даъват этаётган мақсадларни ҳам ленинча принциплар асосида, диалектик тарзда идрок этиш лозим.

Бу ердаги айрим ҳолатлар съездолди мунозарасини акс эттиради. XXVIII съезднинг ўзида ҳам бу ҳақда гап бўлади, деб ўйлайман. Шундай бўлиши табиий. Ўйлайманки, биз ҳозир принципиал ғоявий позицияларда, қайта қуриш сиёсати негизида туриб жипслашишимиз керак. Агар бошланғич партия ташкилотидаги, шаҳар, область ташкилотидаги, умуман партиядаги вазият шуни талаб қилаётган бўлса, демак жараён жараёни давом этиши керак. Чунки биз съездга таклиф қилинган Ҳаракат дастури асосида муайян позицияларда туриб, Уставга негиз қилиб олган принциплар асосида олға боряпмиз.

Мунозара якунлари хусусида мана шуларни айтмоқчи эдим.

СССР Олий Советининг учинчи сессиясида

АВВАЛО МУҲИМ ИШЛАР ҲАҚИДА

ТАССНИНГ ПАРЛАМЕНТДАГИ МУХБИРЛАРИ КРЕМЛДАН ХАБАР ҚИЛАДИЛАР

Тартибни, аввало ўзимиздан бошлашимиз керак. СССР Олий Совети учинчи сессиясининг 19 март куни бўлиб ўтган палаталарнинг қўшма мажлиси муқаддимасини шундай таърифлаш мумкин. Мажлисга раислик қилувчи А. И. Лукьянов рўйхатга олиш якунларига баҳо берар экан, ҳаққоний тарзда палаталарнинг идораларидан мажлисга келмаган депутатларни қаттиқ ҳисобга олишни ҳамда бунинг сабабларини аниқлашни талаб қилди. Мажлисга етарли даражада депутатлар тўпланганлиги сабабли у очиқ деб эълон қилинади.

СССР халқ депутатлари навбатдан ташқари Съезди натижаларини ҳисобга олиб, сессия ишининг тартиби муҳокама қилинди. Палаталарнинг раислари сессия иш тартибининг йўналишларини тақдим этишди.

Иттифоқ Советининг Раиси Е. М. Примаков қонун лойиҳаларини муҳокама қилишга афзаллик берилишини зарур, деб ҳисоблади. У аввало қуйидаги учта масала: биринчиси — янги иттифоқ шартномаси ва СССР таркибидан республикаларнинг чиқиш омиллари тўғрисидаги, иккинчиси — корхоналар ва аҳолига солиқ солиш тўғрисидаги, маҳаллий ўзини-ўзи бошқариш ва маҳаллий хўжалик юритишнинг умумий асослари ҳамда социалистик корхона тўғрисидаги Қонун лойиҳаларини, мамлакатда хавфсизликни ва тартибни таъминлашга тааллуқли учинчи группа Қонун лойиҳаларини муҳокама қилиш лозимлигини айтди.

Бундан ташқари Чернобиль масаласини кўриб чиқиш муддатини яқинлаштириш таклиф қилинди.

Миллатлар Советининг Раиси Р. Н. Нишонов сўзга чиққан нотиқнинг таклифини қўллаб-қувватлади ва палатада айтиб ўтилган баъзи Қонун лойиҳаларига асос бўлиши мумкин бўлган дастлабки мулоҳазалар борлигини маълум қилди. У яқин вақт ичида Миллатлар Советида муҳокама қилинадиган бир неча масалалар борлигини ҳам айтиб ўтди.

Мажлис чоғида сессия мажлисларини телевидение орқали кўрсатиш масаласи баҳсларга сабаб бўлди.

Сессия ўз ишини даном эттирмоқда.

Ўзбекистон деҳқончилик саноати илғорларининг қурултойи

ДЕҲҚОННИ ЕРНИНГ ҲАҚИҚИЙ СОҲИБИГА АЙЛАНТИРАЙЛИК

М. М. МИРҚОСИМОВ доклади

Ўртоқлар!

Биз сизлар билан анъанавий қурултойга тўпландик. Ер яхшигина дам олиб, кўпчиб қолди. Деҳқонлар янги боғ-роғлар, токзорлар барпо қилиш, қишлоқ хўжалик экинларидан мўл ҳосил олиш заминини яратишга, Ватанимиз ҳазинасини тўлдиришга, эл дастурхонини мўл-кўл қилишга шай бўлиб турибдилар. Бободеҳқоннинг ғайрат-шижоатига бу йилги шароит ҳам мададга келмоқда.

Шундай бўлса-да, ҳаётимизда анча-мунча мураккабликлар бор. Ҳаммамиз ҳам ҳозирча қийин дамларни бошдан кечирмоқдамиз. Мамлакатда кескинлик кучаймоқда, ҳамма муҳим масалалар юзасидан ҳар хил фикрлар, нуқтаи назарлар билдирилмоқда. Ана шундай шароитда яқинда КПСС Марказий Комитетининг февраль ва март (1990 й.) Пленумлари, СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари III съезди бўлиб ўтди. Партия ва мамлакат олдида турган кўплаб масалаларга жавоб берган бу анжуманларнинг қарорларини рўёбга чиқариш ҳаммамизнинг ҳаётни яхшилаш йўлидаги истагимиз ва интилишимизга боғлиқдир. Биз буни фақат бир йўл билан — жамиятни демократиялаш, туб иқтисодий ислоҳотлар, янги аграр сиёсат шароитида ўз ишларимизни тамомила қайта қуриш йўли билангина бажара оламиз.

Қишлоқ хўжалиги тараққиётининг асосий йўналишлари партиямизнинг март (1989 й.) Пленуми томонидан белгилаб берилди ҳамда КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига ҳаракат дастури лойиҳасида яна бир бор таъкидланди. Бу сиёсат замирида уч муҳим масала бор. Булар — қишлоқ хўжалигида иқтисодий ўзаро муносабатларни тубдан қайта қуриш, қишлоқнинг социал қиёфасини қайта ўзгартириш ва энг аввало ер ҳақидаги масаладир. Деҳқонларни ернинг ҳақиқий соҳиби қилиш — партия аграр сиёсатининг қисқа ва лўнда моҳияти ана шундан иборатдир.

Бу вазифанинг бажарилиши айниқса бизнинг республикамиз учун жуда муҳимдир, чунки халқимизнинг ярмидан кўпи қишлоқда яшайди, тирикчилиги ҳам шундан. Одамларнинг бугунги кунда қандай аҳволда яшаётганлиги, уларнинг ўртача турмуш даражаси ўзингизга маълум. Уй-жой, озиқ-овқат, касалхоналар ва мактаблар етишмайди. Меҳнатга лаёқатли кишиларни иш билан таъминлаш катта муаммо бўлиб турибди. Экологик аҳвол кескинлиги ҳамон сақланмоқда.

Сўнгги вақтларда бу аҳволни тузатиш учун кўп ишлар қилинди, республикани иқтисодий ва социал ривожлантириш борасида муайян силжишлар кўрина бошлади. Лекин ҳозирга қадар эришилган натижалар иқтисодиётдаги инқирозни бартараф этиш, иқтисодий ўсиш суръатларини кўтариш, социал кескинликни пасайтириш имконини бермаяпти.

Шу жиҳатларга кўра республикани иқтисодий ва социал қолоқликдан олиб чиқиб, аҳолининг, айниқса қишлоқ аҳлининг турмуш даражасини яхшилаб, кишиларни иш билан таъминлаб, кескин экологик муаммоларни ҳал этмоқ даркор. Ўзбек халқининг миллий ўзлигини англашини қайта юзага келтириб, унинг ажойиб маданий анъаналарини тиклаб, миллатлараро муносабатларни уйғунлаштириш — ҳаммамизнинг умумий вазифамиздир. Шунинг учун ҳам иқтисодиётни халқ манфаатларига, республиканинг социал масалаларини ечишга қаратиш йўлида ҳамма имкониятларни ишлатмоқдамиз.

Саноатда халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш кўпаймоқда, қишлоқ хўжалигида эса пахтанинг якка ҳокимлигига ҳотима берилди. Қисқа муддат ичида қарийб бир ярим миллион оила ўзларининг шахсий томорқа участкаларини кенгайтириб, уй-жой қуриш учун ер олдилар. Кўпгина шаҳарларни ва қишлоқларни қайта қуриб, уларни газ, водопровод билан таъминлаш ишлари бошлаб юборилди. Қишлоқларда саноат корхоналарининг шахобчалари қурилиши кенгайтирилмоқда, бир қанча зарарли цехлар ва корхоналар ёпилди ёки уларнинг ишлаб чиқариш йўналиши ўзгартирилди.

Мактаб ўқувчиларининг бепул овқатланишини ташкил этиб, ҳомиладор аёлларнинг озиқ-овқат таъминотини яхшилаб, ветеранлар ва ногиронларга бериладиган пенсиялар ва нафақаларни кўпайтиришга бир неча ўн миллионлаб сўм маблағ ажратилди. Республикамизда давлат тили сифатида ўзбек тили қўлланмоқда, миллий маданият, анъаналар ва урф-одатлар қайта юзага келиб, янги мазмун билан бойимоқда. Яқинлашиб келаётган Наврўз байрами дам олиш куни деб эълон қилинди. Ўлкамизда яшовчи барча миллатлар ва элатлар ўзларининг маънавий эҳтиёжларини қондириш учун кенг имкониятларга эга бўлмоқдалар.

Бу ҳайрли тадбирлар Ўзбекистон Коммунистик партиясининг сайловолди Ҳаракат дастурида баён этилган бўлиб, бизда бўлаётган қайта қуришнинг асосий моҳиятини ифодалайди ва у республика ҳукумати томонидан астойдил амалга оширила бошланди.

Ана шу муҳим тадбирлар ичида агросаноат комплекси асосий ўринни эгаллайди. Республикада халқ фаровонлигини ва унинг турмуш даражасини ошириш қишлоқ хўжалигининг ривож топишига чамбарчас боғлиқдир. Бу борада айниқса озиқ-овқат муаммосини ҳал этиш алоҳида аҳамиятга эга. Қишлоқ хўжалиги меҳнаткашларининг асосий фикри, кучи ва ғайрати асосан шу масалани амалга оширишга қаратилган.

Бу улкан вазифаларни фақат барча қишлоқ аҳлининг баракали меҳнат қилиши ва шунга яраша турмуш кечириши учун зарур шароит яратиб, уларнинг энг биринчи талаб ва эҳтиёжларини қондириш йўли билангина эришмоқ мумкин. Бу эса СССР Олий Совети томонидан қабул қилинган Ер ҳақидаги Қонун асосида ҳал этилади. Энди ернинг эгаси бўлиши барҳам топди ва у мазкур территорияда яшовчи кишиларнинг мулки бўлиб қолди. Ерни фақат халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ижроия комитетлари бу масалаларни ҳал этишда ҳар хил баҳоналар билан ўзларини четга олмоқдалар, сансалорликка йўл қўймоқдалар, баъзан эса суиистеъмол қилмоқдалар.

Ҳозир кишиларга кўчат, ниҳол, уруғлик, бузоқ ва паррандалар керак. Улар томорқалардан шу йилнинг ўзидаёқ самара олишмоқчи. Шу минбардан туриб яна бир бор таъкидламоқчиманки, бу социал масалагина эмас, айни вақтда сиёсий масала ҳамдир. Уни бажармаса ёки чала бажарса бўлаверади деганлар ҳомтама бўлмасин. Талаб аёвсиз ва қаттиқ бўлади.

Ер ҳақидаги Қонуннинг кучга кириши қишлоқни маъмурий-буйруқбозлик одатларидан халос этиш, агросаноат комплексини бошқариш системасини соддалаштириш ва демократиялаш имконини беради. Шу мақсадда Давлат агросаноат комитети тугатилди ва унинг ўрнига сайлаб қўйиш асосида Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитети тузилди. У маъмурий орган эмас, балки республика барча агросаноат ташкилотларининг ваколатли вакиллари йиғилишининг ишчи аппаратидир. Унинг вазифаси — буйруқ бериш эмас, балки уларга хизмат кўрсатиш, энг аввало моддий-техника таъминоти бўйича ёрдам бериш, агросаноат комплексини ривожлантиришнинг истиқболлари ва асосий йўналишларини белгилаб беришдир.

Агросаноат комплексини бошқарувчи бошқа республика органларининг вазифалари ҳам анча торайди. Айни вақтда область ва айниқса район бошқарув бўғинларининг ҳуқуқлари кенгаймоқда. Барча район агросаноат бирлашмалари-бошқарув органларидан хўжалик ҳисоби асосида ишловчи ишлаб чиқариш ташкилотларига айлантирилган. Агросаноат интеграциясининг янги шакллари — агрокомбинатлар, агрофирмалар, ассоциациялар ҳамда ихтиёрий равишда барпо этилаётган бошқа ташкилотлар тузилмоқда. Қисқа қилиб айтганда колхоз ва совхозлар ўзини ўзи бошқарувчи ва ривожлантирувчи хўжаликларга айлантирилмоқда ва улар олдига катта вазифалар қўйиш имконияти туғилаяпти.

1990 йилда бу соҳанинг меҳнаткашлари олдида катта вазифалар турибди. Камида 1,5 миллион тонна пахта толаси, 900 минг тонна дон, 4,4 миллион тонна мева-сабзавот маҳсулоти, қарийб 1 миллион тонна сут, 370 минг тонна гўшт ва бошқа кўпгина маҳсулотлар етиштириш ва давлатга сотиш мўлжалланган. Хўжасизликни бартараф этиш, интенсив технологияни жорий этиш, суғориладиган ҳар гектар ернинг, ҳар бир фермanинг самарасини ошириш ҳисобигагина бу марраларга эришиш мумкин.

Бу долзарб вазифани ҳал этишда узоқ вақтлар иккинчи даражали ўринга тушиб қолган дончилик муҳим ўрин эгаллайди. Ночор аҳволни тузатиш, дон етиштиришни кескин кўпайтириш ва ҳар бир хўжалик ўзини дон билан мумкин қадар кўпроқ таъминлашга эришиш керак. Бу мақсадда доннинг давлатга сотилиш ҳажми шу йилдан бошлаб ишлаб чиқаришнинг 25 фоиз даражасида белгиланган, арпа экиладиган майдонларни кенгайтириш, ламликор ерларда дон-шудгор алмашлаб экишни ва интенсив технологияни жорий этиш тадбирлари мўлжалланган.

Бу ишда ҳар гектар ердан 50—60 центнер дон ҳосили олаётган Каттақўрғон районидаги Ленин номли колхоз (раиси ўртоқ Ғаффоров), Ғалаба районидаги «Ленинград» (ўртоқ Усмонов), Ворошилов районидаги «ЎзССР 50 йиллиги» совхози (ўртоқ Умрзоқов), гектаридан 100 центнер маккажўхори дони етиштираётган Ленин районидаги «Социализм» совхози (ўртоқ Сиддиқов) тажрибаларини кенг қўлланиш фойдадан ҳоли бўлмас. Улар муваффақиятининг гарови — оилавий ижара ва пудратни жорий қилиш, донли экинлар ва маккажўхори етиштириш технологиясини тўғри ва унумли қўлланишдадир.

Ҳаммамиз учун ҳам долзарб вазифа — чорвачилик маҳсулотларини кўпайтиришдир.

Бу йил аҳоли жон бошига гўшт истеъмол қилишни 34 килограммгача, сутни —212 литргача, тухумни 118 донагача етказиш лозим. Бу дегани фақат гўштни ўзидан бир йилда истеъмолни ҳар бир киши ҳисобига 3 килограмм оширишдир.

Бунинг учун гўштга топшириладиган қорамолнинг ўртача вазнини 400 килограммга етказиш, жамоат секторида ҳар бош сигирдан соғиб олинадиган ўртача йиллик сут миқдорини камида 2800 килограммгача, товуқлардан олинадиган тухумни йилига 200 донагача етказиш зарур. Бу бемалол бажарса бўладиган вазифа.

Сўнгги йилларда бу борада ижобий силжишлар юз берди. Моддий база анча мустаҳкамланди, уруғчи мол бошидан янада оқилона фойдаланилмоқда, мол ва паррандалар маҳсулдорлиги ошмоқда. Сўнгги тўрт йил ичида колхозлар ва совхозларда гўшт ва сут етиштириш тўртдан бир баравар, тухум етиштириш қарийб 50 фоиз кўпайди.

Бу борада Олтиариқ районидаги Охунбобоев номли колхоз (раиси ўртоқ Тоштемиров), Коммунистик районидаги «Правда» колхози (ўртоқ Налибоев), Самарқанд районидаги «Ленинград» колхози (ўртоқ Ҳайитов), Калинин районидаги Иваново номли совхоз (ўртоқ Султонбеков) сингари илғор ўзбекликларнинг тажрибасини жорий этса арзийди. Бу ўзбеклар чорва молларининг қисир қолиши ҳолларини бартараф этиб, пода боқишни яхшилаб, сўнгги йилларда муттасил ҳар 100 бош сигир ҳисобига 95-100 тадан ва ундан ҳам кўп бузоқ олмоқдалар.

Қўйчиликка алоҳида эътибор бермоқ лозим. Ҳозир айни қўзилатиш мавсуми. Бу йил ўт-ўлан бемалол бўладиганга ўхшайди. Тажрибали чўпонларнинг тавсиясига кўра, бу йил кўпроқ қўзи қолдириб, улоқларни сақлаб қолиш имкони бўлади. Жун, айниқса, қорақўл тайёрлашга кўпроқ эътибор бериш даркор.

Аҳолини гўшт ва сут билан таъминлашда шахсий томорқа деҳқон ва фермер хўжаликларига катта умид боғлаяпмиз. Бу борада Бухоро области ва Қорақалпоғистон АССРнинг ижобий ишларини алоҳида қайд қилиб ўтиш керак. Бу янги усулни кенгроқ жорий қилиш учун фермерларимизга ва иш ташкилотчиларимизга мамлакатимиздаги бор тажрибани, қолаверса чет эл мамлакатларининг тажрибасини кўрсатиб, уларни унумли ишга ўргатишни қўлаяпмиз. Бунинг учун харажатни аямаслигимиз керак, чунки натижа бўйича харажатлар тезда қопланади.

Айни вақтда шуни айтиш керакки, республика қишлоқ ҳовлиларининг учдан бир қисми ўз қорамолига эга эмас. Бу аҳволни тузатиш имкони бор, ҳар бир хонадон ўз сигирига ёки чорвасига эга бўлиши мумкин. Шу мақсадда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ва Ўзбекистон ССР Министрлар Совети чорвачиликда ижара муносабатларини, фермер ва якка тартибдаги хўжаликларни янада ривожлантириш юзасидан қарор тайёрладилар ва яқинда қабул қиладилар. Қарорда кўпгина чорвачилик фермаларини тегишли озуқа базаси ва техникаси билан бирга пудратга бериш назарда тутилмоқда. Чорвани ем-хашак тайёрлаш учун ер майдонлари ажратган ҳолда шартнома асосида аҳолига сотиш ва беришни назарда тутади. Бундан ташқари, аҳолининг шахсий ёрдамчи хўжаликларини ем-хашак билан таъминлаш юзасидан бошқа кўпгина туб чоралар белгиланган. Шу йилнинг ўзидагина бозор фондида омихта озуқа 110 минг тонна, шелуха — 67 минг тонна кўпайди. Ундан жамоат чорваси эҳтиёжлари учун фойдаланиш қатъиян тақиқланади.

Бу масалаларни ҳал қилиш чорвачиликнинг ем-хашак базасини яхшилашга боғлиқдир. Сўнгги вақтларда бу борада бирмунча силжишлар ва ўрнак олса арзийдиган хўжаликлар бор. Чиноз районидаги Навоий номли колхоз (раиси ўртоқ Акрамов), Қува районидаги «Коммунизм» (ўртоқ Шербўтаев), Балиқчи районидаги Охунбобоев номли колхоз (ўртоқ Мақсудов) ҳар бир гектар ердан 200—300 центнердан беда пичани олдилар. Шаҳрисабз районидаги Элбоев номли колхоз (ўртоқ Маҳмудов), Иштиҳон районидаги Навоий номли колхоз (ўртоқ Галибоев), Ленинград районидаги Энгельс номли колхоз (ўртоқ Эргашев) 650—800 центнердан силосбоп маккажўхори етиштирдилар. Ғалаба районидаги Волков номли совхоз (ўртоқ Асилбеков), Учқўрғон районидаги «Андижон» совхози (ўртоқ Сотволдиев), Бўз районидаги Тельман номли совхоз (ўртоқ Аҳмедов) ҳар гектар ердан 1400—1800 центнердан озуқабоп илдиз мева етиштирдилар.

Бу фидойилар ишида ҳеч қандай сир йўқ. Улар ўйлаб, ишнинг кўзини билиб, аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашнинг ғоятда муҳимлигини англаб жонбозлик кўрсатмоқдалар.

Айни вақтда кўпгина хўжаликларда, айниқса Сирдарё, Бухоро областларида ва Қорақалпоғистон АССРда ҳосилдорлик юқоридаги колхозлар ва совхозлардаги кўрсаткичларнинг ярмига ҳам етмайди, уларда гўшт ва сут етиштириш билан шуғулланишга иштиёқ кам. Шунинг учун чорвадан бу хўжаликлар зиён кўряптилар.

Бу хўжаликлар раҳбарлари Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг сайловолди Ҳаракат дастурида баён этилган Озиқ-овқат программасини қандай қилиб ва кимнинг ҳисобига бажаришмоқчи, деган савол туғилади. Ва ниҳоят улар давлатга гўшт ва сут маҳсулотлари етказиб бериш у ёқда турсин, ўз аҳолисини ушбу маҳсулотлар билан қандай қилиб таъминлай олишаркин? Ҳозир областлардан Тошкент шаҳрига гўшт юбориш тўхтатилди ва фақат ўзларини таъминлаш вазифасигина қолдирилди.

Картошкачилик, сабзавотқорлик, полизчилик, богдорчилик ва узумчиликда тиғиз вазифаларни ҳал этиш керак. 1990 йилда картошка етиштиришни 1989 йилдагига нисбатан 1,5 баравар, сабзавотни 1,7 баравар, полиз маҳсулотларини 1,8 баравар, резаворларни 1,6 баравар ва узумни 2,2 баравар кўпайтириш зарур. Бу ҳол аҳоли жон бошига ҳисобига сабзавот ва полиз маҳсулотлари истеъмол қилишни 160 килограммгача етказишни таъминлаш ёки тавсия этилган нормаларга етиб олиш, картошка, резавор ва узум бўйича эса уларга анча яқинлашиш имконини беради. Мазкур маҳсулотларнинг сифатини яхшилаш, ассортиментини кўпайтириш, нобудгарчиликни қисқартириш жуда муҳим. Бундай маҳсулотлар етиштиришни эртаги карам, пиёз ва кеч пишар тарвузлар ҳисобигагина эмас, балки мева-сабзавот маҳсулотларининг бошқа ҳамма турларини етиштиришни кўпайтириш ҳисобига ҳам эришиш айниқса муҳим.

Бу борадаги вазифаларни бажаришда Ўрта Чирчиқ районидаги «Ленин йўли» (раиси ўртоқ Убайдуллаев), Бўстонлиқ районидаги Абай номли (раиси ўртоқ Қурбонов), Самарқанд районидаги «Москва» (ўртоқ Норбоев) ва Энгельс номли (ўртоқ Меликов) колхозлар ўрнак кўрсатмоқдалар. Улар ҳар гектар ердан 370—400 центнер сабзавот олишмоқда.

Республикага четдан картошка келтириш интизоми йил сайин қўпол равишда бузилмоқда. Бунинг оқибатида 1989 йилнинг ўзидагина аҳратилган фонд 56 фоизгина бажарилди. Бундай аҳвол биздан ўзимизни ўзимиз картошка билан таъминлаш тўғрисида чуқур ўйлаб кўришни талаб қилади. Шу мақсадда ҳукумат бу хусусда махсус қарор қабул қилди. Ундаги тадбирларни амалга ошириш 1995 йилга бориб республикани картошка билан таъминлаш имконини беради. Бу борадаги ишлар суст олиб борилаётган Андижон, Сирдарё областлари ва Қорақалпоғистон АССР хўжаликлари айниқса катта ишларни амалга оширишлари керак.

Боғдорчилик ва узумчиликдаги аҳвол жиддий яхшиланишга муҳтож. Уларнинг майдони секинлик билан кенгаймоқда. Боғ ва узумзорларнинг аксарияти жуда сийраклашиб кетган ва паст ҳосил бермоқда, боғлар ҳосили ҳар гектар ҳисобига 40 центнердан, узумзорларники эса 60 центнердан ошмаётир. Ҳамма боғлар ва узумзорларни тезроқ ижарага, оилавий пудратга бериш, зарур шарт-шароитлар яратиш лозим. Ахир бу усуллар ўзининг катта афзаллигини кўрсатдику, қачонгача унинг йўлида ғов бўлиб турувчиларга чидаб турамиз.

Шу кунларда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетидаги кенгашнинг республика аҳолисига мурожаатига мувофиқ мева ва ток кўчатлари экиш икки ойлиги қизғин бормоқда. Қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитети, Шредер номидаги илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси сифатли кўчат етказиш билан бирга боғлар ва узумзорларни тўғри барпо этишда, уларни яхши парваришлашда хўжаликларга яқиндан ёрдам беришлари керак. Ҳар бир область ўзининг маҳаллий шароитига мослашган кўчатлар ўстириши мақсадга мувофиқдир.

Яқин вақтлар ичида айниқса шахсий ёрдамчи хўжаликларнинг кенгайиши муносабати билан республикада мева-сабзавот маҳсулотлари етиштириш ҳажмлари анча ошади. Биз бунга аминмиз. Бу ҳол ана шу маҳсулотларни тайёрлаш, қайта ишлаш ва уни сақлашни кенг ривожлантиришни тақозо қилади. Бу йил республика қолхозлари ва совхозларида 40 дан ортиқ янги консерва цехи, 500 та картошка, сабзавот ва мева сақлаш омборлари қуриш мўлжалланган.

Бундан ташқари, ҳукумат томонидан яқинда қабул қилинган қарорга мувофиқ шиша идишлар ва идиш-ўров материаллари ишлаб чиқаришни кўпайтириш юзасидан комплекс чора-тадбирлар амалга оширилади. Яқин вақтлар ичида матлубот кооперацияси системасининг тайёрлов ишлари ва қайта ишловчи саноат фаолияти тубдан қайта қурилади, тайёрловчининг янги мақоми белгиланади. Хуллас, маҳсулот етиштирувчи бош ўринда турадиган тайёрлов системасига эга бўлишга кучимиз етади ва шу бўйича қарор қабул қилдик.

Ипакчилик ҳақида икки оғиз сўз. Бу йил давлатга 28 минг тонна пилла сотиш керак. Бунинг учун тутзорларни яхшилашга кўпроқ эътибор бериш, ипак қурти боқишнинг ўзини тубдан ўзгартириш, якка тартибда боқиш учун 1—1,5 қути ва бригада усулида боқиш учун 5 қутига мўлжалланган енгил типдаги арзон қуртхоналарни кенг жорий этиш лозим.

Бу йил қишлоқ хўжалигида кўпгина муҳим масалалар бор. Лекин уларнинг энг асосийси пахтачиликдир. Бу соҳадаги ноҳуш ҳолларни бартараф этиб, ерларнинг унумдорлигини ошириш мақсадида пахта толаси етиштиришни камайтириб унинг миқдорини 1,5 миллион тонна даражасида барқарорлаштириш лозим бўлади. Лекин ҳар ҳолда шуни ҳам айтиш керакки, яқин вақтлар ичида республиканинг пахтага оқилона ихтисослашувини сақлаб қолиш экономикамизнинг асосини ташкил этади.

Бизнинг пахтачиликдаги асосий вазифамиз пахта ҳосилдорлигини ҳар гектар ҳисобига 30 центнерга етказиш, бу йил 200 минг гектардан кўпроқ ерни ем-хашак ва озуқа экинларига бўшатиб бериш, хўжаликлардаги пахта майдонлари салмоғини, табиий-иқлим шароитларига қараб, 60—65 фоизгача қисқартиришдан иборатдир.

Ўтган йили бу вазифани бажаришда, қийинчилик билан бўлса ҳам, ёмон натижаларга эришганимиз йўқ. Бу қийинчилик социал кескинлик, айниқса қишлоқдаги кескинлик, жамоатчилик айрим гуруҳларининг пахтачиликка қарши кайфияти, ҳарид нархлари даражасининг пастлиги ҳамда об-ҳавонинг ноқулай келганлиги, фавқулодда совуқ тушиб, кучли жала ва қор ёққанлиги оқибатида бир миллион гектардан кўпроқ майдондаги гўзаларнинг нобуд бўлганлигидир. Лекин пахтакорларнинг букилмас иродаси, меҳнатни ташкил этиш юқори даражада бўлганлиги, бригадалар ва звеноларнинг пудрат ва ижара усулига ўтиши кенг авж олганлиги, колхоз ва совхозларга қисқа муддат ичида чигитни қайта экиш, аҳволни ўнглаб олиш, даврлатга 5,3 миллион тонна пахта сотиш топшириғини бажариш ва пахта ҳосилдорлигини ҳар гектар ер ҳисобига қарийб 27 центнерга етказиш имконини берди.

Бундай фидокорона ва ҳалол меҳнатингиз, мислсиз ғайрат ва шижоатингиз учун сизларга, республикамизнинг барча меҳнаткашларига Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ва республика Министрлар Совети номидан самимий ташаккур билдиришга ва меҳнатингиздан барака топинг дейишга рухсат берасизлар.

Давлатга пахта толаси сотиш бўйича давлат буюртмасини бажаришга республикадаги қарийб ҳамма областларнинг колхоз ва совхозлари ўз ҳиссаларини қўшдилар. Бу борада Қорақалпоғистон АССР, Бухоро, Қашқадарё, Тошкент, Сурхондарё, Сирдарё, Наманган, Фарғона, Хоразм областлари айниқса яхши намуна кўрсатдилар.

Ана шу вазифани бажаришда Ғиждувон, Свердлов, Олтинкўл, Ўйчи, Учқўрғон, Каттақўрғон, Шўрчи, Ангор, Гагарин, Чиноз, Ўзбекистон, Фрунзе, Хонқа, Янгиариқ районларининг колхозлари ва совхозларининг ҳар гектар ердан 35 центнер ва ундан ҳам кўп ҳосил олиб, республика хирмонига барака киритдилар.

Ғиждувон районидаги С. Айний номли (раиси ўртоқ Мардонов), Учқўрғон районидаги Ленин номли (ўртоқ Возоров), Пахтачи районидаги К. Маркс номли (ўртоқ Қаландаров), Сариосиё районидаги Калинин номли (ўртоқ Бўтаев), Чиноз районидаги Охунбобоев номли (ўртоқ Умаров), Ленинград районидаги Энгельс номли (ўртоқ Эргашев), Хонқа районидаги «Победа» (ўртоқ Исмоилов), Янгиариқ районидаги Аваз Ўтар номли (ўртоқ Оллоберганов) колхозлар ва бошқа кўпгина хўжаликлар 40 центнер ва ундан кўп пахта йиғиб-териб олиб, юксак натижаларга эришдилар.

Гурлан районидаги «Коммунизм» колхозидан Ўрозбой Назаров бригадаси ҳар гектар ердан 55 центнердан, Хатирчи районидаги Чкалов номли колхозидан Баҳром Ботиров бригадаси, Қарши районидаги А. Икромов номли совхозидан Эштемир Рустамов бригадаси 46 центнердан ҳосил кўтардилар. Каттақўрғон районидаги «Ленин йўли» колхозидан ижарачи Раим Носиров ҳар гектардан 50 центнердан, Тўрақўрғон районидаги «Ўзбекистон ССР 50 йиллиги» колхозидан ижарачи Олтиной Жабборова эса 43 центнердан пахта олди. Биз бу ғайратли пахтакорларимиз билан фахрланамиз.

Ўртоқлар! Ўтган йили машиналар билан 2,8 миллион тонна ёки жами ҳосилнинг 53 фоизи териб олинди. Машина терими Сирдарё областида 83 фоизни, Тошкент областида 80 фоизни, Қорақалпоғистон АССРда 64 фоизни ташкил этди.

Кўпгина илғор механизаторлар 200 тоннадан ва ундан ҳам ошириб пахта тердилар. Бундай илғорлар орасида Эллиққалъа районидаги «Қирғизобод» колхозидан Қосим Уббадинов, Ромитан районидаги Энгельс номли колхозидан Тўймурод Аҳадов, Косонсой районидаги «Косон» совхозидан Салим Шаропов, Иштихон районидаги Охунбобоев номли колхозидан Юсуф Жумаев, Гагарин районидаги «Пограничник» совхозидан Алишер Мирзаев, Мирзачўл районидаги «Ўзбекистон» совхозидан Убай Бекмирзаев, Ўрта Чирчиқ районидаги «Ленин йўли» колхозидан Карим Бозорбоев ва Охунбобоев номли колхоздан Соли Холмирзаев, Фрунзе районидаги «Коммунизм» совхозидан Саид Қобилов ва бошқалар бор.

Пахтага қўшимча ҳақ жорий этилганлиги пахтакорларнинг меҳнатдаги шижоатига, умуман пахтачиликнинг ривожланишига ижобий таъсир кўрсатди. Ўтган йилги қийинчиликларга қарамай, колхозлар ва совхозлар 1988 йилдагига нисбатан 120 миллион сўм кўп даромад олдилар.

Лекин пахтакорларнинг меҳнат унумини кўтаришда ҳам жуда кўп ишлатилмаган имкониятлар ва муаммолар бор. Аввало ўзбекларда кўпи билан битта, районларда эса битта-иккита селекцион навни жойлаштиришдан ибрат белгиланган тартибга риоя қилиш, уруғчилик ишларини тўғри йўлга қўйиш керак. Бу пахтачиликдаги энг катта муаммо бўлиб қолди. Республикада яқинда бу соҳани тубдан яхшилаш юзасидан тегишли қарор қабул қилинди, чигит етиштириш, тайёрлаш ва сотиш бўйича хўжалик ҳисобидаги «Ўзсемхлопок» республика илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси тузилди. Уруғчиликни яхши йўлга қўйилган замонавий тармоққа айлантириш юзасидан бошқа тадбирлар ҳам белгиланди.

Бу тадбирлар орасида селекция ишлари айниқса катта роль ўйнаши керак. Мазкур иш билан ҳозир учта йирик илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси — «Союзхлопок», «Ғўза селекцияси» ва «Биолог» бирлашмалари шуғулланмоқда. Лекин ҳозирча уларнинг самараси кам. Пахтакорлар ҳозирга қадар V, IV ва I типдаги серҳосил, сифатли тола берадиган навларга эга эмаслар.

Барча ишларни, айниқса ҳосилни йиғиб-териб олиш ишларини механизациялаш даражасини ошириш керак. Хўжаликларнинг ҳозирги моддий-техника базаси ҳам бунга имкон беради. Ишларнинг механизациялашгани туфайли 1 центнер пахтанинг таннархи Тошкент областида 54,4 сўмни ташкил этди, Андижон областида эса 1 центнер пахтанинг таннархи хўжаликларга 69,5 сўмга тушди. Мана қаерда резервларимиз! Бу йил илғор хўжаликлар ва районлар тажрибасига таяниб, машина терими ҳажми 3,4 миллион тоннага етказилади ёки ҳосилнинг камида 65 фоизи териб олинади.

Машина терими ҳақида гапирганда пахтакорларнинг академик Глушенко раҳбарлигидаги тармоқлараро илмий-техникавий марказ шаънига билдирилаётган эътирозлари ҳақида ҳам айтиб ўтиш керак. Бу марказ барпо этилгандан буён 3 йилдан кўп вақт ўтди. Лекин яхши пахта териш машинаси ҳали ҳам йўқ, уни яратиш тўғрисидаги ваъдалар ҳам бажарилмаяпти. Ўрта Осиё қишлоқ хўжалигини механизациялаш институтига, пахтачилик учун машиналар яратиш бўйича бош ихтисослаштирилган конструкторлик бюроси коллективи шанига ҳам шундай эътирозлар билдирилмоқда.

Пахта тозалаш саноати олдида катта вазифалар турибди. Пахта толасининг сифати кўп жиҳатдан шу вазифаларнинг қандай бажарилишига боғлиқ. Ўтган йили улар планни бажариб истеъмолчиларга 1,6 миллион тоннадан ортиқ пахта толаси жўнатдилар.

Шундай бўлса-да, ҳали бу тармоқда камчиликлар оз эмас. Кўпгина корхоналарда, айниқса Қашқадарё, Сурхондарё, Сирдарё областларидаги корхоналарда нормадан ортиқ қуйинди чиқишига йўл қўйилмоқда. Тармоқнинг техника билан жиҳозланиш даражаси ошмаяпти, кўпчилик заводлар эски технология буйича ишлаяпти. Ўтган йил охирида республика Министрлар Совети Президиуми «Ўзхлопкопром» республика ишлаб чиқариш бирлашмаси масалаларини махсус кўриб чиқиб, тегишли чора-тадбирлар белгилади, тармоқни раҳбарлар билан мустаҳкамлади. Бу тармоқда ишни шундай қайта қуриш керакки, токи ҳар бир колхоз ва совхоз ўзи етиштирган пахтага ўзи хўжайинлик қилсин, толани истеъмолчиларга ўзи сотсин, пахта заводлари эса бу маҳсулотни қайта ишлаш буйича уларга хизмат кўрсатсин.

Пахта тозалаш заводларининг пахтачилик хўжаликлари билан интеграциясини ривожлантириш, пировард натижалардан манфаатдорликни ошириш мақсадида республикада пахта маҳсулотлари тайёрлаш, қайта ишлаш ва жўнатиш системасини ўзгартириш тажриба қилиб кўрилмоқда. Энди ҳамма гап колхозлар ва совхозларда қолган тажрибадан ишлаб чиқаришга жорий қилишга ўтиш керак. Бу ишда қатнашувчи кўпчилик колхозлар ва совхозлар қўшимча фойда олдилар. Масалан, Ульянов районидаги 15-совхоз ўтган йили шунинг ҳисобига қарийб 770 минг сўм ёки хўжалик жами даромадининг 59 фоизини олиб, фойда планини 2,2 баравар, Хива районидаги Ленин номли колхоз тегишли равишда 530 минг сўм (27 фоиз) олиб, 1,6 баравар, Китоб районидаги 33-совхоз— 330 минг сўмдан кўпроқ (10,5 фоиз) олиб, 4,8 баравар оширди бажарди. Бошқа мисолларга ҳожат йўқ ўртоқлар, татбиқ керак.

Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшиламасдан, сув ресурсларидан оқилона фойдаланмасдан, прогрессив усуллар ва техника ёрдамида суғоришни жорий этмасдан туриб қишлоқ хўжалигини муваффақиятли ривожлантириб бўлмайди. Ўтган йили сув хўжалиги органларининг асоссиз тугатилганлиги республикада бу борадаги ишларга жиддий зарар етказди. Яхшиямки, ўз вақтида эс-ҳушимизни йиғиштириб олиб, йиллар давомида синовдан ўтган мелиорациялаш системасини вайрон қилишга хотима бердик.

Энди аҳволни тузатиш пайти келди, илгаридан суғориб келинаётган ерларнинг сифатини яхшилашга, янги ерларни ўзлаштиришга ёндашишларни тубдан ўзгартириш керак. Яқин келажакда эса ерларни ўзлаштиришни асосан лалми, контур ичидаги ерлар ва фақат белгиланган сув лимитлари доирасида амалга ошириш, бунда сув сарфини камида 1,2—1,3 баравар қисқартириш зарур.

Бугунги кунда республиканинг 2,2 миллион гектардан кўпроқ суғориладиган ерлари комплекс қайта тиклаш ишлари ўтказишни талаб қилади. Шулардан ярим миллион гектар ер, айниқса ноқулай, лекин уларни биринчи навбатда тузатиш керак.

Бу ўринда Орол тўғрисида қисқача бўлса-да тўхтаб ўтиш жоиздир. Чунки бу масала ҳозирги вақтда умуминиттифоқ миқёсидаги муаммо бўлиб қолди. Бугунги кунда уни барқарорлаштириш ишлари бошланди. Шундай бўлса-да, партия ва ҳукуматнинг қарорида назарда тутилган бу регионнинг табиатини муҳофаза қилиш ва санитария ҳолатини яхшилаш программасини шу мақсадлар учун маблағ ажратиш ва моддий-техника жиҳатидан таъминлаш мумкин бўлган тақдирдагина аниқ бажариб бўлади.

Бунинг учун ягона буюртмачи вазифаларини бажарадиган, бу региондаги бутун сув хўжалиги ва мелиоратив қурилиш ишларини зиммасига оладиган ихтисослаштирилган иттифоқ ташкилоти тузилиши керак ва бу масалани биз СССР ҳукумати ечимига қўйдик.

Республикада сув ресурсларининг тақчиллиги кучайиб ҳаммамизни ташвишга солмоқда. Шунинг учун сувни асраш чораларини амалга ошириш билан бир вақтда Ўрта Осиёга сув ресурсларини келтириш масалаларини илмий ишлаб чиқиш зарурати бор. Бунингсиз ривожланиш истиқболи ҳам, бундан кейин аҳолининг

Ўзбекистон деҳқончилик саноати илғорларининг қурултойи

ДЕҲҚОННИ ЕРНИНГ ҲАҚИҚИЙ СОҲИБИГА АЙЛАНТИРАЙЛИК

(Давоми. Боши иккинчи бетда).

Бу йил, айниқса Қора дарё, Зарафшон ҳавзаларида, Амударё этакларида сув танқислиги кутилмоқда. Юзага келган аҳволни ҳисобга олиб, СССР Министрлар Совети республикага ёрдам тариқасида сув танқислиги оқибатларини тугатиш мақсадида қўшимча моддий-техника ресурслари ажратди. Энди сув хўжалиги министрлигига ва қурувчиларимиз енгини шимариб ишлашга тўғри келади.

Кўпгина колхоз ва совхозлар тажрибасига қараганда республика қишлоқ хўжалиги юқори самарали бўлиши керак, шундай бўлади ҳам. Бу ҳол айни вақтда республика иқтисодиётини анча мустаҳкамлайди. Шундай бўлса-да, бу борада ҳали бирмунча камчиликлар мавжуд.

Кўпгина хўжаликларда қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши самарадорлигини оширишда силжиш йўқ. Суғориладиган ҳар 100 гектар ер ҳисобига ялпи маҳсулот етиштириш даражаси бўйича областлар ўртасидаги тафовут 2—3 бараварга етади. Масалан, Сирдарё области колхозлари ва совхозлари ҳар 100 гектар ҳисобига 117 минг сўмлик маҳсулот етиштирса, Сурхондарё областида эса 305 минг сўмлик етиштиради. Хўжаликлар бўйича тафовут бундан ҳам катта.

Натижада 1989 йилда ялпи қишлоқ хўжалиги маҳсулоти ишлаб чиқариш 1988 йилдагига нисбатан республикада 4,5 фоиз қисқариб кетди, хўжаликларнинг қарийб ярмининг самарадорлиги 15 фоиздан ошмаяпти, совхозларнинг олтидан бир қисми зарар кўрмоқда. Бунга сабаблар жуда кўп. Лекин қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти пахтага ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига харид нархларини ошириш билан ҳам боғлиқдир. Бу ҳол меҳнатга тўланадиган ҳақни оширишни, мелиорация ишларига ҳаражатларнинг ўрнини қоплашни ва қишлоқнинг ўткир социал муаммоларини ечишни таъминлайди. Бу масалалар сўнгги вақтларда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва республика ҳукуматининг диққат марказида турибди. Бу масалалар КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Совети олдига қўйилган. Бу ишда халқ депутатлари аграрчилар катта ёрдам кўрсатмоқдалар. Улар СССР халқ депутатлари II Съездида СССР Министрлар Советининг Раиси Н. И. Рижков билан учрашиб, республика олдида турган долзарб масалаларни кўндаланг қилиб қўйдилар.

Ҳозирги вақтда иттифоқ органларида пилла, тамаки, каноп, парранда, сут мол гўшти харид нархларини ошириш хусусидаги республика таклифини [illegible] Ҳозир пахтанинг нархини келишиб олиш юзасидан олиб бориладиган ишлар давом этмоқда. Пахтанинг харид нархини 1,8 баравар ошириш тўғрисидаги таклиф ҳам қабул қилинди. Бироқ пахтанинг харид нархи бизни ҳали қониқтирмайди. Пахта толасига давлат буюртмаси даражасини 70 фоизгача қисқартириш, республикадан кунжара олиб чиқиб кетилишини, пахта шелухасидан саноат эҳтиёжлари учун фойдаланишни камайтириш, плондан ташқари бутун маҳсулотни мустақил равишда чет мамлакатларга сотиш ва бошқа таклифлар қўйилмоқда. Биз бу масалаларни қатъият билан ва узил-кесил СССР Министрлар Совети олдига қўйдик ва унинг ижобий ҳал бўлишига умидвормиз, тинимсиз шу масалалар устида иш олиб боряпмиз.

Шу билан бир пайтда республика томонидан мамлакатнинг бошқа минтақаларида хом ашёни қайта ишлашдан олинадиган оборот солиғининг бир қисмини жумҳурият бюджетига ўтказиш ҳақидаги таклифни ҳам қўйдик. Масаланинг биз қўйган тарзда ҳал қилиниши биргина пахта толаси, жун, қоракўл тери, тамаки, ипак хом ашёси ҳисобидан Ўзбекистон ССР бюджетига ҳар йили қўшимча равишда 3 миллиард сўмдан кўп маблағ олиш ва жумҳуриятимиз қандайдир дотацияда эканлиги ҳақидаги кўпгина масалаларга хотима беришга имкон яратади.

Ишлаб чиқаришни ихтисослаштиришни ва йириклаштиришни кучайтириш керак. Кейинги йилларда деҳқончилик саноати тармоқларини қайта қуриш жараёнида бу соҳада кўп хатоларга йўл қўйилди.

Жойларда хўжаликларнинг иқтисодий зарар билан ишлашини тугатиш шиори остида бутунлай асоссиз равишда иқтисодий бақувват совхозларни ихтисослаштирилган қолоқ хўжаликлар билан бирлаштира бошладилар. Натижада пахтачилик совхозлари таркибига кирган ва илгари мустақил бўлган богдорчилик-узумчилик ва сабзавотчилик хўжаликлари маҳсулот ишлаб чиқаришни кескин камайтириб юбордилар. Масалан, «Пскент» совхози таркибига кирган Вахрушев номли совхозда узум ишлаб чиқариш қарийб 1,4 баравар камайди. Бу кейинги вақтларда айниқса, Бухоро, Самарқанд ва Сурхондарё областларида юз берган ер бўйича низоларнинг сабабларидан биридир.

Мен шу боисдан ҳукуматни жуда ҳаяжонга солаётган бир муаммо устида тўхталиб ўтмоқчиман. Охирги вақтда колхозлар, совхозлар, бригадалар, қишлоқлар ўртасида ер тақсимотини қайтадан кўриб чиқиш бўйича жанжаллар кўпайиб қолди. Бир қулоч ер деб бутун умр тўй ва маъракада бирга ўтган қишлоқларнинг аҳолиси юз кўрмас даражасига бориб етмоқда.

Охирги пайтда юзлаб кишилар шу масалалар билан Тошкентга тез-тез келадиган бўлиб қолдилар. Нима жойларда шу масалаларни ҳал қиладиган ҳукумат ёки Совет ҳокимияти органлари йўқлигини ҳисобга олиб, мен ҳозирги вақтда ер ва сув ресурсларидан фойдаланиш, ер тузиш ишларини ташкил этиш ва ўтказиш ҳақидаги Ленин декретини ҳаётга татбиқ этиш ҳақида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетига, Ўзбекистон ССР Олий Советига ва Ўзбекистон ССР Министрлар Советига қўшимча таклифлар киритишни таклиф қиламан.

Ер тузиш ишларини ўтказишда ер ресурсларидан оқилона фойдаланиш, ерларни муҳофаза қилиш, ер тузиш ишларини ўтказиш ва ер участкаларини ажратиш ҳақидаги қонунларга қатъий риоя қилиш, ер участкаларини ажратиш ва ер тузиш ишларини ўтказиш ҳақидаги қонунларни бузганлик учун жавобгарлик масалаларини ҳал этиш керак.

Ер тузиш ишларини ўтказиш ва ер участкаларини ажрат

ЯХШИДАН БОҒ ҚОЛАДИ

ЯҚИН йилларгача Пушкин номидаги маданият ва истироҳат боғида қувончли манзарани кузатишнинг ўзи амри маҳол эди. Унда дам олувчиларнинг сони анча камайиб кетган, планлар деярли бажарилмасди. Зиён устига кўрилган зиён боғнинг иқтисодий аҳволини мураккаблаштириб қўйди. Танг ҳолатга олиб келди. Боғнинг янги директори Абдураҳим Мўминов ишни қабул қилиб оларкан, аввало мавжуд аҳволни ўнглашга, маданий ҳордиқ масканининг олдинги шуҳратини тиклашга бел боғлади. Имкониятларни қайта сарҳисоб қилиб чиқди. Маълум бўлишича, боғ аввал 17 гектардан иборат бўлган. Тошкент метросининг янги бекатлари қурилиши муносабати билан кейинчалик бу рақам 10 гектарга тушиб қолган. Вазият чинакамига жиддий эди. Боғни обод этиш учун энг аввало маблағ талаб этиларди. Аммо уни ҳеч қаердан олиб бўлмайди. Фақат ишлаш мумкин. Кейин эса харажатларни жой-жойига қўйиб, режали сарфлаш зарур.

Бу фикр Абдураҳим Мўминовга қанот бағишлади. Боғ қошида миллий чолғу асбобларининг ҳамма турини тайёрловчи ва ремонт қилувчи устахонани очди. Уста Усмон Зуфаровнинг невараси Боқижон Зуфаров устахонада иш олиб бора бошлади. Вақт ўтиши билан устахона боғ жамғармасига йилига 30 минг сўмлик соф фойда келтирадиган бўлди. Ишлаб топилган маблағнинг бир қисмига боғнинг ўзида ёзги қўғирчоқ театри қурилди. Театр республика қўғирчоқ театри билан ҳамкорликда иш олиб бормоқда. Боғдаги сайёралар томошагоҳидаги мухлисларнинг сони ҳам ойдан-ойга кўпайди. Бунинг эвазига ҳозир шу ернинг ўзидан йилига 7 минг сўмлик фойда олинмоқда. Овоз ёзиш студияси эса уч йилдан бери 72 минг сўмлик даромад келтирди.

Аввалари боғ хизматчиларининг ўртача ойлик маоши 80 сўмдан ошмас эди. Эндиликда уларнинг ҳар бири ойига 170 сўмдан маош олишмоқда. Ўз меҳнатларидан моддий манфаатдорлиги ошган ишчилар, хизматчилар ўз ютуқларини кўпайтириб бормоқдалар. Боғни чинакамига файзли масканга айлантиришга эришишаяпти. Боғни обод қилиш учун ўтган 3 йил ичида 640 минг сўмлик маблағ сарфланди. Бу ерга келиб кетувчиларга қулайлик яратиш мақсадида Фарғонадан миллий услубда ишланган 12 та сўри олиб келинди. Шубҳасиз, бунда ишчан ва тадбиркор директор Абдураҳим Мўминовнинг ҳиссаси салмоқли. У хонада қўл қовуштириб ўтирмайди. Аксинча, ишчиларнинг ёнига кириб, уларнинг меҳнатини енгиллаштиришга ёрдам беради.

Жумҳуриятимизда 130 та маданият ва истироҳат боғи мавжуд. Уларни яна ҳам обод ва файзли қилиш учун боғлар директорларининг республика уюшмаси ташкил этилган. Уюшмага ҳозир Пушкин номли маданият ва истироҳат боғининг директори Абдураҳим Мўминов раислик қилмоқда. Унинг ўзига хос иш услубларини бошқалар кенг ўрганишаяпти.

Холмат МИРЗАКАРИМОВ.

СУРАТДА: миллий чолғу асбобларини тайёрлаш ва таъмирлаш устахонасининг қўли гул устаси Боқижон ака Зуфаров боғ директори Абдураҳим Мўминов билан.

Муаллиф сурати.

Турмуш чорраҳаларида

«КЎЗОЙНАК»

Оқилга паст киши кўргузса жафо
Кўп алам чекмасин бўлиб дилсиёҳ.
Арзон тош синдирса зар косани гар
Тош нархи ошмайди, пастга тушмас зар.

Саъдий ШЕРОЗИЙ.

АВТОБУС тўла одам. Кимдир акса уриб юборди. «Соғ бўлинг! Омон бўлинг!» — деди кимдир самимий оҳангда. «Мени ўтказиб юборинглар. Ҳей, ҳозир тушаман!» — қичқирди эшик томон талпиниб бир аёл. «Марҳамат, опажон, марҳамат!» — яна ҳалиги кимсанинг мулойим товуши эшитилди. «Нима, нима?! Нега мени опа дейсан, кўзойнак?!» — шанғиллади аёл. «Соч-соқолингга оқ тушиб кетибди-ку, мен сенга опа бўлайми?!», «Ие, кечирасиз, узр, сингилжон, чиндан ҳам ёш экансиз, мен юзингизга қарамай... ҳалиги...».

Қаттиқ кулги кўтарилди. Навбатдаги бекатдан сўнг автобус бироз енгиллашди. Мен эса бу сертакаллуф «кўзойнак» ким экан дея атрофга аланглай бошладим. Ана у, кўринишидан ёши қирқлардан сал ўтган, сочларига оқ оралаган, кўзойнакли одам. Ҳа, худди ўшанинг ўзи. Эгнида қора костюм, чиройли бўйинбоғ тақиб олган, қўлида эса «дипломат» сумка. Юз-кўзларида қандайдир бир мамнуният барқ урган, кайфи чоғ эди унинг.

«Дорихона» бекатида бир кампир (невараси бўлса керак) бир қизалоқни инқиллаганча эшикдан тортқилар, лекин қўли етмас, ожизлик қиларди. Шунда ҳалиги «кўзойнак» ёрдамга шошилди. Қизалоқни чаққонгина ичкарига олди-да, қорни худди тарвуздек ирғиб чиққан бир «девсифат» йигитга илтимос қилди:

— Кечирасиз, биродари азиз, мана шу онахонга жой берсангиз, сиздан илт...

Унинг гапи бўғзида қолди. Йигит сакраб ўрнидан турди-ю, оғзидан тупук сачратганча «кўзойнак»ка ўшқира кетди:

— Ҳўв, ўқимишли! Нега менга буйруқ қиляпсан?! Мана шу деразадан улоқтириб ташлайми ҳозир! Ҳе, сени ўша...

— Хўп, хўп, узр, мендан ўтибди, айб менда, — «кўзойнак» қўлини кўксига қўйди ва автобусдан тушаркан ҳайдовчига деди:

— Раҳмат ака, тан-жонингиз соғ, йўлингиз бехатар бўлсин! У эса масхараомуз иршайиб, пичинг қилди:

— Марҳамат, акахон, аммо-лекин жа сермулозамат экансиз-да. Ташланг бу қилиқни, одамнинг ғаши келар экан.

Автобус жойидан жилиши билан бир неча киши баробар қаҳ-қаҳ уриб юборди.

— Падарингга лаънат, жинними ўзи бу? — Ҳалиги «девсифат» савол аломати билан ёнидаги тилла тишли жувонга қараб ишшайди, — кела-келгунча жағи тинмади-я...

Ҳали унга раҳмат, ҳали бунга марҳамат, ҳали соғ бўлинг, ҳали омон бўлинг...

Яна гулдирос кулги кўтарилди. Ҳамма бири олиб, бири қўя бошлади. — Э, мендан сўранглар уни, муттаҳам у!— қичқирди шофёр йигит. Тилини ширин қилиб сизни гипноз қилади-да, ҳамёнингизни шилади. Жа бунақа зиёлиларни...

— Вой, нусхангдан олгурей! Ўзим ҳам айтдим-а, намунча серманзират, бу деб. Ҳой, яхшилар қараб кўринг-чи, ҳамёнларингиз жойидами?

— Ҳаҳ, нодонлар-а! Сенларга ким кўйибди инсоннинг устидан кулишни!... Сенлар!...

Ҳамма беихтиёр овоз келган томон ўгирилди. Энг сўнгги ўриндиқда ўтирган оппоқ соқолли чолнинг лаблари асабий титрарди.

Абдусалом ИБРОҲИМОВ.

Кунлардан бир кун...

ОҚСОҚОЛНИНГ ОДАТИ

Республика президенти Йўлдош Охунбобоев колхозларга борганида, хўжалик раҳбарларига учрашишдан аввал ўша колхоз чойхонасига бирров кириб ўтишга одатланган экан. Кунларнинг бирида одатдагидек чойхонага кирибди. Бир пиёла чой устида чойхонадагилар билан суҳбатлашибди. Оқсоқолни танимаган, чакка ўтадиган, пиёлалари четн учган, пол тахтаси синган чойхонада йиртиқ-ямоқ поёндоз устида ўзлари билан президент ёнма-ён ўтиришини хаёлларига келтирмаган кишилар ҳасратидан чанг чиқди:

— Ревкоми лаганбардор. «Тур» деса туради, «ёт» деса ётади.

— Раҳбарлар колхозни еб тугатишаяпти.

— Шўринг қурғур Анзират холанинг қизи раисниг иккинчи хотини. Додини кимга айтишни билмайди....

Йўлдош Охунбобоев чойхонадагилар билан узоқ суҳбатлашгач, колхоз идорасига кирди. Раис ва унинг ҳамтовоқларини йиғдирди. Колхоздаги камчиликларни улар юзига айтиб берди. Эшитганлар айбларини президент қандай билганидан ҳайрон қолдилар...

Президент колхозга махсус комиссия юборди.

Раис ва унинг ҳамтовоқлари кўп ўтмай ишдан олинди.

ОДОБ

Комилжон Отаниёзов чамаси тўққиз-ўн ёшдалигида уйга меҳмон келди. Отаси унга меҳмон отининг жиловини тутқазди-да:

— Ўғлим, болохонада хашак бор. Отга бер, — деб тайинлади.

— Хўп, ота.

Комилжон нарвондан томга чиққач, тўхтаб қолди. Том илма-тешик. Юрса дастурхон атрофида ўтирган меҳмон ва отаси бошига тупроқ тўкилиши мумкин. Шуни ўйлаб пастга қайтиб тушди.

Меҳмон билан ташқарига хушнуд чиққан ота Комилжон кўзидаги ёшни кўриб ажабланди.

— Ҳа, ўғлим, нима бўлди?

— Отга хашак бера олмадим, — Комилжон шундай деб, нега томдан хашак олиб тушолмагани сабабини айтиб берди.

— Узр, меҳмон. — деди ота. — Камбағалчилик қурсин.

— Хижолат бўлманг, биз ҳам ошиб-тошибмизми? Ўғлингиз хўп одобли экан, — деди меҳмон.

ОТА

Жумҳуриятимиз совхозларидан бирига раҳбар бўлган куни Усмон Юсуповни огоҳлантиришди:

— Усмон ака, эҳтиёт бўлинг. Бу ерда безорилар кўп, сизни ҳалок қилиб қўйишлари мумкин. Соқчилар билан юринг.

— Шундаймн, раҳмат!

Усмон Юсупов совхоздаги безорилар рўйхатини олдирди. Сўнг рўйхатдаги безориларнинг ҳаммасини идорага тўплади. Улар билан тенгдоши, оғайнисидек узоқ суҳбатлашди. Суҳбатдан маълум бўлишича, уларнинг кўпчилиги иш билан таъминланмаган. Утган раҳбарлар ёшлар дарду ҳасратини тинглашмаган экан.

— Ҳаммангиз ишлайсизлар. Ўзим тўйларингиз бошида тураман. Келишдикми?

— Келишдик, — дейишди безорилар.

Ота барча бекорчи ёшларни ишга жойлади. Безориларнинг ўзидан осойишталик посбонларини тайинлади. Икки томон ўз ваъдасида турганидан кўп ўтмай қишлоқ тинчиб қолди.

Х. МИРЗАЕВ.

Ҳикмат—бир ҳовуч олтин

НОН—МЕҲНАТНИНГ МЕВАСИ

⊙ **Нони бор уй — фаровон.**
Нони кўп Ватан — дориламон.
⊙ **Нон — меҳнатнинг меваси.**
⊙ **Нон — ҳаётнинг зийнати.**
⊙ **Ҳамма неъмат ҳам ғизо**
Нон эса танга шифо.
⊙ **Нон бор уйда — қўшиқ бор.**
⊙ **Нон — эзгулик рамзи.**
⊙ **Нон — жонга дармон.**
Ҳалол одамга — имон.
⊙ **Нон — неъматларнинг султони.**

Она ернинг одамзодга инъоми.
⊙ **Она сути билан тузалмаган,**
Нон еб тузалибди.

ТЎРТЛИК

Яхшини кўриб сийрат ол,
Ёмонни кўриб ибрат ол.
Меҳнат қилиб нон топиб,
Одамлардан раҳмат ол!

Абдураҳим УМАРОВ,
шифокор.

Мовий гумбаз остида

⊙ **Усти ёпиқ бозор яқин пайтгача ҳам ҳеч кимни бунчалик қизиқтирмас эди. Ҳатто шу атрофдан ўтувчилар унинг йиллаб ўз қиёфасини топа олмаётган совуқ салобатига бепарво кўз ташкардилар. Энди эса қурилиш майдони ҳаммасининг нигоҳида. Кўпчилик уни кейинги вақтда тез суръатлар билан таниб бўлмас даражада ўзгариб бораётганидан ҳайратга тушмоқда. Ишларнинг юришиб кетгани комплекснинг фойдаланишга топшириш муддати тобора яқинлашаётганидан далолат бериб турибди. Ўрта Осиёдаги ўзига хос бу ягона усти ёпиқ бозор ҳамшаҳарларимизга келгусида қандай қулайликларни вужудга келтиради!**

Дарҳақиқат комплекс мукаммал, нодир иншоот. Шу боисдан бўлса керак у лойиҳадалик пайтиданоқ кўпчиликнинг эътиборини тортган, ҳамшаҳарларимизга ва уларга хизмат кўрсатувчи деҳқонларга яратадиган қатор қулайликлари билан тилга тушган. Эски бозорнинг ёнида янгиси қад кўтариши фавқулодда ҳол эмас. Ҳаётий зарурат шуни тақозо этди. Ривожланиб бораётган азим шаҳримиздаги ўзгаришларга монанд замонавий, усти ёпиқ бозор комплекси қурилишига киришилди. Бу билан сих ҳам, кабоб ҳам куймади. Балки олдиндан узоқ йиллар давомида ўйланган мақсадга эришишга муваффақ бўлинди. Яъни янги иншоот қурилиши бозордаги савдо-сотиққа заррача, бўлсада салбий таъсир кўрсатгани йўқ. Одамлар ўзларининг кундалик эҳтиёжларига керакли маҳсулотларни деярли ҳар куни бу ердан олиб туришди. Пештахталар олдинги йиллардагидек тўкин бўлди.

—Ҳозирги кунда усти ёпиқ бозор комплекси қурилишида ҳал қилувчи босқич давом этмоқда,—дейди «Октябрь» колхоз бозори директори Миркамол Мажнунов. — Деярли ҳамма бўлимлар пардозидан чиқариляпти. Муҳташам бино 20 дан зиёд иншоотни ўз ичига олади. Бу иншоотлар шундай сезгирлик ва узоқни ўйлаб жойлаштирилганки, бозорга келган одам сарсон бўлиб қолмайди, беҳудага вақтини йўқотмайди. Балки бир зумда ишини битириб, эҳтиёжига керакли маҳсулотни харид этиб олиш имкониятига эга бўлади. Бу билан 1200 ўринли замонавий бозорда фақат қишлоқ хўжалик маҳсулотлари сотилиб, харид этиб олинаркан, деган янглиш фикрга бориш тўғри эмас. Комплексда ўз навбатида мебель, хўжалик моллари, бинокорлик материалларн, саноат моллари ва озиқ-овқат маҳсулотлари билан савдо қилувчи магазинлар ҳам ҳамшаҳарларимизга хизмат кўрсатади. Бундан ташқари маиший хизмат кўрсатиш комбинати, почта, чойхона сингари муҳим социал объектлар унинг ихтиёрида бўлади. Бошқачасига айтганда, бозорда бир бор бўлган одам кейинги сафар ҳам албатта шу ерга келишни орзу қилади. Шахсий машинага эга бўлганларни ҳам сарсон қилмаслигининг чораси кўриб қўйилган. Комплекс яқинидаги 1500 та автомобилни сақлашга мўлжалланган учта жойда улар бемалол машиналарини қолдиришлари мумкин...

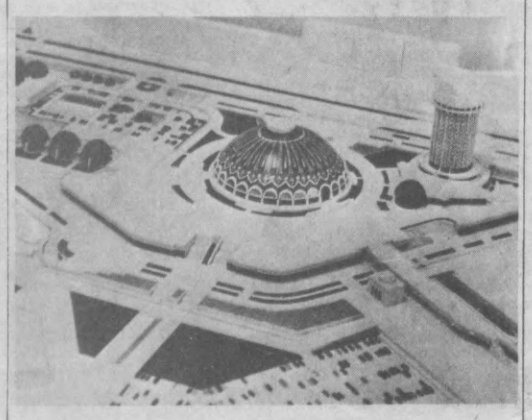

Энг муҳими, бошқа ёқда. Бозор ишга туширилгач, ундаги нарх-навони қандай бўлиши ҳозир кўпчиликни қизиқтирмоқда. Бу бежиз эмас, албатта. Нарх-навонинг табиий ўсиши ҳалигача камайгани йўқ. Маҳсулотнинг бир-икки туригина ўтган йилнинг шу давридагидан арзон сотиляпти, холос. Қолганларида тафовут сезилмаяпти. Нарх-навони арзонлаштириш осон иш эмас. Бунинг учун деҳқонларни бозорга кўпроқ жалб қилиш, олиб келинадиган маҳсулотларнинг тури ва миқдорини кўпайтириш, шунга яраша шароит яратиш зарур. Усти ёпиқ бозор комплексида бунинг чоралари кўриб қўйилган. У ҳар томонлама аҳолига қулай бўлади. Аммо ҳолва деган билан оғиз чучимайди. Шахсий томорқада етиштирилган маҳсулотлар билан бир пайтда бозорда колхоз ва совхозларнинг ҳам дала неъматлари албатта бўлиши керак. 1986 йилга қадар бозорда 5 та хўжаликнинг фирмали магазини мавжуд эди. Кейин улар фаолият кўрсатмай қўйди. Эҳтимол, бунга етарли шароитнинг йўқлиги сабаб бўлгандир. Бу йилнинг бошида удумлар тикланди. Тошкент районидаги учта хўжалик билан шартнома тузилди. Унинг талаблари шунчаки эмас. Март ойидан бошлаб бу хўжаликларнинг бозордаги фирмали магазинларида эртанги маҳсулотлар сотила бошланди. Ҳамшаҳарларимиз дастурхонига бодринг, редиска, кўкат етиб боряпти. Ленин номли колхоз 130 тонна, Охунбобоев номли колхоз эса 112 тонна маҳсулот етказиб беради. Бу маҳсулотлар аввалига бозор нархидан 40 фоиз арзон нархда сотилади. Кейинроқ эса бу кўрсаткич 60—70 фоизни ташкил этади...

Хуллас, Шарқ бозорлари ҳамиша ўзидаги тўкин-сочинлик, файзу барака билан дунёга танилган. Шубҳа йўққи, бундай анъана усти ёпиқ бозор комплексида ҳам сақланиб қолади.

Рустам АҲМАДАЛИЕВ.

⊙ **ДУГОНАЖОН, НАВРЎЗГА АТАЛГАН КЎЙЛАГИМ ЯРАШИБДИМИ!**

Т. Каримов сурат лавҳаси.

Мароқли кеча

⊙ ЯҚИНДА Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш инженерлари институтининг санъат саройида Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, бастакор Фахриддин Содиқов таваллудининг 75 йиллигига бағишланган кеча бўлиб ўтди. Кечада бастакорнинг мусиқалари янгради.

Кечани Ўзбекистон Бастакорлар уюшмасининг раиси Аҳмаджон Жабборов олиб борди. Ўзбекистон ССР Телевидение ва радиоэшиттириш Давлат комитети Юнус Ражабий номидаги мақомчилар ансамбли, дуторчи қизлар ансамбли. Мухтор Ашрафий номли Тошкент Давлат консерваториясининг мақомчилар ансамбли. Ўзбекистон ССР халқ артистларидан Муҳаббат Шамаева, Ориф Алимахсумовлар ва Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артистлардан ака-ука Исроилжон ва Исмоилжон Ваҳобовлар ва хонандалар Ҳуррият Исроилова, Нафиса Тўхтаевалар иштирок этишди.

Латиф ҒАФФОРОВ.

Қисса асосида

⊙ **ТАНИҚЛИ адиб Темур Пўлатов ўзининг насрий асарлари билан ўзбек адабиётида салмоқли ўрин тутади.** Ёзувчининг «Ғойибнинг иккинчи саёҳати» деб аталган қиссаси ҳам китобхонларда қизиқиш уйғотди.

Ана шу асари асосида адиб киносценарий ёзиб, «Студия—5»га топширган эди. Ёшлар ижоди бирлашмаси сифатида ташкил топган бу студияда янги бадиий лента устида қизғин ижодий иш олиб борилди. Истеъдодли кинорежиссёр Ф. Давлетшин ушбу фильмни постановка қилди. Экран асари воқеаларини жонли кўринишларда акс эттиришда оператор Ҳ. Ҳасанов ижодий ғайрат кўрсатди.

Акбар АЛИЕВ.

«МУҲАНДИС» — ЯНГИ РЎЗНОМА

ТОШКЕНТ автомобиль ва йўллар институти талабалари ўз қўлларига янги «Муҳандис» деб аталмиш рўзномани олдилар. Шу йилнинг март ойидан бошлаб институт партия, комсомол, касаба уюшмалари ва ректоратининг рўзномаси бўлмиш ана шу номдаги газета чиқа бошлади. Унга шу институт доценти, филология фанлари номзоди Ҳайдарали Узоқов муҳаррирлик қилмоқда.

Рўзноманинг «Муҳандис» деб номланиши ҳам бежиз эмас. Муҳандис сўзи арабча асосга эга бўлиб, тилимиз луғатида минг йил давомида ишлатилиб келинди. Бу сўз туркий халқлар, чунончи озарбайжон, турк, туркман тилларида, тожик тилида байналмилал сўз сифатида ҳозир ҳам кенг қўлланилади. Унинг англатган маъноси асосан техниканинг, кўчма маънода айрим аниқ ва баъзи ижтимоий фанлар мураккаб соҳаларининг билагони, инженери, олий мартабали техниги деган сифатларга эга.

Рўзнома рус ва ўзбек тилларида нашр қилиниб, асосан институт миқёсидаги талабалар ҳаёти, янгиликлар, муаммолар ўз ифодасини топмоқда. Шунингдек, институтда давлат тили ҳақидаги Қонунни ҳаётга жорий этиш, турли миллат атамаларини яратиш ва андозалаш масалаларини ҳам кенг қамраб олмоқда.

«Муҳандис»нинг навбатдаги сони Наврўз байрамига бағишланади.

Комила СУЛТОНОВА.

ЧАМАНЗОРДА БИР ГУЛЗОР БЎЛСА

⊙ **Гуллар «малиқаси» — атиргулнинг мадҳиясига бағишлаб шеърў газаллар, афсонаю ривоятлар тўқилган. Минглаб гуллар мадҳияда атиргул билан рақобатлаша олмайди.**

Атиргулнинг ватани иссиқ мамлакатлар бўлгани учун, унинг ўзига хос белгиларидан бири — совуққа чидамсизлиги. Шундай бўлса ҳам мамлакатимизнинг ҳамма ўрта минтақасида, ҳатто Сибирда ҳам атиргул етиштирилади. Унинг оранжереябоб навларини ҳар қандай географик муҳитда, йилнинг хоҳлаган фаслида экиш, гул олиш имкониятини беради.

Ҳозирги кунда атиргулнинг хилма-хил 25 минг нави бор.

Атиргул ёки бошқа гулларни экишдан олдин 40—50 сантиметр ҳажмда чуқурчалар қазилади. Экиш вақтида тупроққа органик ва минерал ўғитлар аралаштирилади. Ўғитлар битта ўсимликка: 5—8 килограмм чиринди, 100—200 грамм суперфосфат, 100—150 грамм ёғоч кули, 30—40 грамм калий тузи берилади. Ўғитлар аралашмасини имконияти борича савдода бўладиган нитрофоск, аммофос ва бошқа аралашмалар билан алмаштириш мумкин.

Гулларни қўшимча озиқлантиришда минерал ўғитларни сиғир гўнгининг эритмаси билан қўшиб берилса яхши натижа беради. Ҳосилдор тупроқ қўшимча озиқлантириш сонини қисқартиради.

Гулларни уруғдан ва вегетатив усулда кўпайтириш мумкин. Уруғдан селекция ишларида қаламчалар етиштириш мақсадида кўпайтирилади. Вегетатив усулда — пайванд қилиб атиргулларни кўпайтириш, янги нав олиш асосий усул ҳисобланади. Қўшимча равишда қаламчалардан, парҳеш усули билан атиргулларни ҳам кўпайтириш мумкин. Баҳорда гул новдалари 15—20 сантиметр узунликда кесилиб (тахминан 5—8 боғ қилиб), чопилган, унумдор тупроққа экилади-да, усти пленка билан беркитилади. Чириб кетмаслиги учун мўътадил суғорилади. Кечаси плёнкалар олиб қўйилади.

Абдураҳим РАСУЛОВ,
Меҳнат Қизил Байроқ орденли 24-ўрта мактабнинг биология ўқитувчиси.

Муҳаррир ўринбосари
С. Б. ЁҚУБОВ.

«ТОШКЕНТ ОҚШОМИ». 4-бет. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Тиражи 139.200. Индекс 64690. Д—2201. Р — 02164. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.